

УДК 377.21

Оксана Попович

РЕЗУЛЬТАТИ ПЕДАГОГІЧНОГО ЕКСПЕРИМЕНТУ ЩОДО ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ВИХОВАТЕЛІВ ДО ОРГАНІЗАЦІЇ КОНСТРУКТИВНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

В статті представлено результати педагогічного експерименту щодо підготовки майбутніх вихователів до організації конструктивної діяльності дітей дошкільного віку. Подано мету, зміст та напрями роботи в рамках констатуючого та формувального експерименту. Визначено критерії, згідно з якими здійснювалась оцінка результатів проведеної дослідницької роботи. Характеризується розроблена в ході дослідження експериментальна модель формування у майбутніх вихователів готовності до організації конструктивної діяльності дітей дошкільного віку.

Ключові слова: конструктивна діяльність, педагогічна освіта, професійна компетенція, особистість, вихователь.

В статье представлены результаты педагогического эксперимента относительно подготовки будущих воспитателей к организации конструктивной деятельности детей дошкольного возраста. Подана цель, содержание и направления работы, в рамках констатирующего и формирующего эксперимента. Определенно критерии, согласно которым осуществлялась оценка результатов проведенной исследовательской работы. Характеризуется разработанная в ходе исследования экспериментальная модель формирования у будущих воспитателей готовности к организации конструктивной деятельности детей дошкольного возраста.

Ключевые слова: конструктивная деятельность, педагогическое образование, профессиональное компетенция, личность, воспитатель.

In the article the results of pedagogical experiment are presented in relation to preparation of future educators organization of structural activity of children of pre-school age. The aim, contents and work assignments have been suggested within the frame work of establishing and forming experiment. The criteria according to which the estimation of conducted research came true have been experimental defined. The model of forming future educators' readiness to organization of structure activity of children of pre-school age.

Key words: constructive activities, pedagogical education, professional competence, personality, educator.

Реформаційні процеси, що відбуваються у вітчизняному та світовому освітньому просторі, потребують пильної уваги до проблеми підготовки майбутніх вихователів. Саме вихователі комплексно вирішують низку соціальних і психолого-педагогічних проблем. Серед них найбільш гостро постає проблема організації конструктивної діяльності дитини дошкільного віку.

Розвиток здібності до конструктивної діяльності набуває сьогодні

такої значущості тому, що вона є базовою якістю особистості, її ядром, центральною характеристикою. Оскільки заявлена Національною доктриною розвитку освіти у XXI столітті особистісно орієнтована модель має впроваджуватися у життя. Це означає опору на природну здібність дитини конструювати. На жаль, безліч шаблонів, зразків, готових орієнтирів, запропонованих дорослими дитині для відтворення, пригнічують цю здібність. Вельми часто уміння конструктивної діяльності лишається незатребуваними, потенційними, ресурсними.

Аналіз психолого-педагогічної літератури засвідчує, що в сучасній науці накопичено значний масив досліджень, присвячених проблемі підготовки вчителя, вихователя (О. Абдулліна, О. Безпалько, Л. Кондрашова, Н. Кузьміна, О. Мороз, Д. Ніколенко, В. Сластьонін, О. Щербаков та ін.). Значний інтерес становлять дослідження особливостей структури особистості і діяльності вчителя, удосконалення його психолого-педагогічної підготовки та формування педагогічної майстерності (Н. Гузій, В. Гриньова, В. Кан-Калик, А. Маркова та ін.).

Аспекти педагогічної діяльності у сучасних умовах впровадження інформаційно-комунікативних технологій у навчально-виховний процес досліджують Р. Гуревич, М. Жалдак, Ю. Машбиць, О. Христіанінов, С. Яшанов та ін. У контексті дослідження особливу увагу привертають дисертаційні роботи останніх років (В. Бенера, О. Кучерявий, Т. Танько та ін.), в яких під різним кутом зору досліджується проблема підготовки вихователя до продуктивної організації педагогічного процесу у дошкільному навчальному закладі.

Мета статті: викласти в узагальненому вигляді результати педагогічного експерименту щодо підготовки майбутніх вихователів до організації конструктивної діяльності дітей дошкільного віку.

Основою дослідження стали навчальні заклади: Харківський національний педагогічний університет імені Г. С. Сковороди, Глухівський національний педагогічний університет імені Олександра Довженка, Мукачівський державний університет.

З урахуванням теоретичних засад та виділення психологічних умов, розроблена система методик спиралася на концепцію О. Запорожця про ампліфікацію, тобто збагачення дитячого розвитку та теорію планомірного формування розумових дій та понять П. Гальперіна. Система методик поєднувала три взаємодоповнюючі компоненти: мотиваційний, когнітивний, поведінковий.

Метою констатуючого експерименту було визначення рівнів сформованості в майбутніх вихователів (студентів бакалаврату) конструктивних умінь. Для досягнення поставленої мети використовувалися методи спостереження, анкетування та інтерв'ювання за спеціально складеним опитувальником.

Зміст констатуючого етапу дослідження, в якому було задіяно 215 респондентів, був спрямований на встановлення наявного рівня готовності студентів до конструювання навчально-пізнавальної діяльності дітей

дошкільного віку. Він включав такі напрямки роботи: аналіз існуючого у ВНЗ досвіду організації навчально-виховного процесу; анкетування студентів щодо їхньої спрямованості на конструктивну діяльність; проведення і аналіз нами аудиторних занять та педагогічної практики під кутом зору реалізації можливостей конструктивної діяльності; аналіз розв'язування студентами експериментальних завдань; спостереження за роботою молодих фахівців під час виробничих практик.

Було структуровано конструктивне освітнє середовище, яке складається з інтеграції й синхронної роботи відділів конструктивного самонавчання, оцінки потенційних можливостей, комунікаційного, професійної конструктивної творчості, презентації, тестування, методичного відділів, науково-дослідних гуртків.

За даними констатуючого експерименту було виявлено 56 % студентів з показниками умінь до організації конструктивної діяльності, які відповідали середньому рівню сформованості конструктивних умінь; 44 % студентів – майбутніх вихователів – з показниками умінь до організації конструктивної діяльності дітей дошкільного віку, які відповідали низькому рівню сформованості конструктивних умінь.

Для проведення формуючого експерименту у контрольні і експериментальні групи відбиралися студенти з приблизно однаковим рівнем підготовки. Педагогічно організовані впливи на учасників контрольних і експериментальних груп були не тотожними. Респонденти контрольних груп перебували в умовах традиційного навчально-виховного процесу, де переважали репродуктивні методи навчання. Учасники експериментальних груп працювали за розробленими інтегрованими курсами. Вони могли здійснювати педагогічне прогнозування, проектування, виявляти конструктивні уміння у спеціально створених педагогічних ситуаціях.

Протягом усієї експериментальної роботи особлива увага приділялася підвищенню педагогічній майстерності майбутніх вихователів. Проведення науково-методичного семінару з теми «Організація конструктивної діяльності як умова формування першооснов пізнавальної самостійності у дітей старшого дошкільного віку» передбачало обговорення даних спостережень, проведення майстер-класу, надання порад, підготовка і презентація проектів.

У формувальному експерименті ми спиралися на компонентну структуру діяльності вихователя (емоційно-мотиваційний, когнітивно-змістовний та процесуально-вольовий компоненти). Використана нами методика включала три етапи. На кожному етапі здійснювалося формування певних умінь та навичок майбутніх вихователів з організації конструктивної діяльності дітей дошкільного віку. При цьому ми виходили з того, що основні завдання кожного компонента знаходяться у взаємозв'язку та взаємозалежності.

Діагностична методика містила три блоки завдань відповідно до компонентів конструктивної діяльності. Блок емоційно-мотиваційного компонента складався з низки запитань, які давали змогу визначити емоційне ставлення до пізнавальних завдань у роботі вихователя і дітей з

різними видами конструктивного матеріалу. У когнітивно-змістовому блоці передбачалося вивчення особливостей розуміння дітьми співвідношення елементів конструкції з еталонами форми, визначення просторового розташування деталей, планувати власну діяльність тощо. Завдання блоку перетворювального компонента мали на меті виявити сформованість у майбутніх вихователів певних вольових якостей особистості (цілеспрямованість, самоконтроль та самооцінка, наполегливість, пізнавальна активність, ініціативність).

Оцінка результатів проведеної дослідницької роботи здійснювалася за наступними критеріями:

а) мотиваційно-орієнтаційним, що передбачав виявлення розуміння і оцінки респондентами цілей і завдань педагогічної діяльності, усвідомлення ними значущості педагогічних знань, наявність психологічної установки на професійно-педагогічне удосконалення;

б) змістово-операційним, що включав володіння уміннями: будувати і приводити в рух логічно завершену педагогічну систему (комплексне планування навчально-виховних завдань, обґрунтований відбір змісту навчального процесу, оптимальний вибір методів, форм і засобів його організації); переводити зміст об'єктивного процесу навчання в конкретні педагогічні задачі;

в) оцінювально-рефлексивним, що вимагав від респондентів педагогічної рефлексії, і, зокрема, сформованості умінь аналізу уже здійсненої діяльності з метою фіксації її результатів та подальшою їх переоцінкою.

За результатами констатувального експерименту було встановлено чотири рівні готовності майбутніх вихователів до організації конструктивної діяльності дітей дошкільного віку: креативний, евристичний, репродуктивний, адаптивний.

Діяльність студентів з креативним рівнем готовності (13,4 %) характеризувалася високою навчальною результативністю та позитивною спрямованістю на конструктивну діяльність; розвиненим педагогічним мисленням, рефлексією і творчою самостійністю; готовністю до трансформації відомих способів вирішення педагогічних задач, ситуацій; здатністю до комбінування і варіативності їх розв'язання.

Респонденти, готовність яких до конструктивної діяльності досягла евристичного рівня (26,7 %), характеризувалися вираженим аналітичним підходом до розгляду педагогічних ситуацій, знаннями педагогічних чинників, явищ, проблем, індивідуальних особливостей дітей; уміннями встановлювати основні суперечності, здійснювати постановку проблеми та пошук шляхів її вирішення. Але, порівняно з студентами, віднесеними до креативного рівня, були менш мобільними у доборі нестандартних пропозицій щодо вирішення педагогічних задач.

Студентам з репродуктивним рівнем досліджуваної готовності (48,2 %) був притаманний переважно відтворювальний характер діяльності. Побудова гіпотези, вибір способів педагогічного впливу здійснювалися

студентами за відомою аналогією. Самостійність, ініціативність та творчість респондентів цього рівня були обмеженими.

У студентів, готовність яких до організації конструктивної діяльності дітей дошкільного віку перебувала на адаптивному рівні (11,7%), переважав нестійкий інтерес до конструктивної педагогічної діяльності; простежувалися намагання спростити ситуацію, подану в задачі; рішення приймалися переважно інтуїтивно.

Аналіз результатів констатувального етапу дослідження дав змогу зробити висновок про те, що традиційна система професійно-педагогічної підготовки студентів слабо зорієнтована на організацію навчання на засадах особистісно-діяльнісного підходу. Необхідною стала розробка перспективної моделі формування у майбутніх вихователів готовності до організації конструктивної діяльності дітей дошкільного віку.

За розробленою моделлю формувальний етап дослідження передбачав реалізацію цільового, інформаційного та процесуального компонентів навчальної діяльності. Реалізація цільового компоненту спрямовувалася на засвоєння професійних знань та умінь і формування цілісного уявлення про свою майбутню професійну діяльність. В межах інформаційного компоненту здійснювалося формування його важливої складової - уміння студентів самостійно відбирати і опрацьовувати навчальну інформацію. Реалізація в ході формувального експерименту процесуального компонента навчальної діяльності передбачала розвиток комплексного уміння вибудовувати стратегію і визначати тактику розв'язування задачі, у якій цілісно і повно представлені такі складові: аналіз, діагностичне цілепокладання; прогнозування; опис дидактичного процесу у вигляді поетапної послідовності дій вихователя і студентів; система контролю і самоконтролю, оцінки та самооцінки, корекції та самокорекції.

Для створення модульної програми та експериментальних конструктивних педагогічних задач та завдань, спрямованих на розвиток професійної компетентності майбутніх вихователів запропоновано «Педагогічне проектування», яке передбачає застосування тренінгу особистісного спрямування. Програмові завдання включають формування у студентів поняття про тренінг як інтерактивний метод практичного вивчення теорій самоактуалізації особистості; дозволяє побачити можливості власного зростання впевнитись у тому, що всі учасники мають багато спільного, хоча і відрізняються один від одного; передбачають формування навичок вербального та невербального спілкування, визначення позиції «Я-інший», оволодіння Я-повідомленнями, емоційними переживаннями, рефлексією, емпатією, стратегією успіху.

Елементи тренінгу (рольові ігри, метод інсценування, аналіз конкретної ситуації, метод інцидентів) застосовуються в діяльності творчих груп, до складу яких входять викладачі, студенти, вихователі дошкільних навчальних закладів.

Аналіз результатів розв'язування студентами експериментальних груп конструктивних педагогічних задач засвідчив, що тільки 12,61% студентів не справилися з завданням повною мірою. 34,39% студентів

виконали завдання частково: засвоївши загальну логіку організації конструктивної діяльності, вони не змогли реалізувати функції кожного з її компонентів. Внаслідок такого упущення процес розв'язання задачі було ускладнено через брак необхідної інформації при переході до кожного наступного етапу діяльності. Більшість студентів (53 %) успішно розв'язали педагогічні задачі: вони досить чітко засвоїли механізм організації конструктивної діяльності і послідовність виконання операцій та дій, що свідчить про їхню готовність до організації конструктивної діяльності дітей дошкільного віку.

Серед студентів, що навчалися за традиційною методикою, тільки 6,03 % успішно справилися з завданням. 54,1 % студентів, розв'язуючи запропоновані задачі, не зуміли провести детальний аналіз задачі та з'ясувати логіку її розв'язання, що й позначилося на якості їх результатів, а 39,87 % студентів не справилися з поставленими завданнями.

Кількісний та якісний аналіз одержаних у ході експериментальної перевірки результатів показав, що у студентів експериментальних груп відбулися значні позитивні зрушення у формуванні конструктивних операційних умінь.

У ході застосування проєктивних методів у студентів виникає мотив – успішно виконати взятую на себе роль, моделювати взаємодію, застосовуючи педагогічні знання та уміння спілкування.

У ході дослідження визначено «готовність до конструктивної діяльності як елемент професійної компетентності майбутніх вихователів» як елемент професійної компетентності, може бути сформований у випадку проведення належної роботи, а саме: організації конструктивної діяльності, моделюючої комплексне застосування майбутніми вихователями психолого-педагогічних знань у новій педагогічній ситуації; здійсненні між-дисциплінарної інтеграції, у тому числі через систематичне використання навчально-пізнавальних задач, які конструюють середовище між-дисциплінарного застосування знань; створення ситуацій, які надають можливості для саморозвитку та самореалізації особистості студента, розвитку здібностей, пов'язаних із індивідуальними особливостями конструктивного мислення кожної особистості; дотримання додаткових організаційно-педагогічних умов, які спрямовані на підсилення мотивації студентів до вивчення профільних дисциплін, підвищення їх академічної активності.

Перспективним напрямом визначено компаративний аналіз проблеми відповідної фахової підготовки.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Богатырева Е. Д. «Преодоление» рациональности в радикальном конструктивизме / Богатырева Е. Д. // Вестник Самарской гуманитарной академии. Серия «Философия. Филология» – 2006. – № 1 (4) – С. 64–76.
2. Вопросы психологии ребенка дошкольного возраста : Сб. ст. / Под ред. Леонтьева А. Н/ и Запорожца А. В – М. : Международный Образовательный и Психологический Колледж, 1995. – 144 с.